

litak argudioak, Bidarte). Museoaren edukiaz ere zer esan, ba gehiena kanpoan erabakiko dela. Frankizia bat. Hori bai, Bilbo berriaren ikurra izango da, ia Arrateren Athletic europar honen maila berean, eta hori euskaldun gehienok ordaindu beharko dugu, ez dagoelako dudarik euskal kulturak pairatuko dituela gordinki Arregik eta Ardanzak, heredentzia gisa, utziko diguten munstroaren asezintasunaren ondorioak.

Hori horrela ez balitz ere, dena kostorik gabea eta onuraz betetakoa balitz ere, ez nintzateke Gehryren dinosaurioaren zalea. Ez dut uste museoak berak horren beharrezkoak ditugunik. Behar ditugu pinturak eta eskulturak museoak baino gehiago, liburutegiak baino liburuak eta antzokiak baino antzezlanak behar ditugun bezala. Eta azkenotan kontrakoa aldarrikatzeko joera badago ere, ez da ahaztu behar: kultura beti izan da subentzionatua.

Ez, Guggenheim ez da, inola ere ez, hemengo kulturarentzat ikurra izango, sinestarazi nahi diguten bezala. Guggenheim izango da Bilbok bere burua edertzeko nahi zuen ginda hori. Kontua da pastelik gabeko ginda garestiegi atera zaigula denoi (Bide batez, esan dezadan *Guernica*-ren inguruan izan den negoziazioa merkantilismo hutsa iruditu zaidala. Ez dut uste inolako mesederik egiten zaiola ez *Guernica*-ri, ez Guggenheimi ez inori —EAJri izan ezik, jakina— Espainiako Gobernuarekin hitzarmenaren truke horietako baten gisa erabilita. *Guernica* Madrilen dago espezial, eta norabait mugitzekotan Gernikara joan beharko luke, bestela kieto. Gainontzekoa politika hutsa da, eta badakigu ze nola narrazten duten dena museoetara joateko —inaugurazio ofizialetara ez bada— ohitura handia ez duten hauek).o

LITERATURA

HARKAITZ CANO

GEOPARDO, DORTOKA ETA BALEEN BERBAROA

Edorta Jimenezek *Baleen barbaroa* aurkeztu eta handik egun gutxira, dortoka erraldoi bat izan genuen albiste. Izan ere, Ondarroako kostaldean berrehun kilotik gora pisatzen zuen itsas dortoka agertu baitzen, arrantzontzi baten sareetara kateatuta. Arrantzalerik zaharrenek ere ez omen zuten gogoratzen halakorik sekula ikusi izana. Are gutxiago oroituko dituzte beraz, XVI. mendeko bale arrantzaleen kontuak. Horietxek dira, Edorta Jimenezek *thriller* historiko mardul honetan kontatzen dizkigunak: Muntxaka herri arrantzalean balearen agerpenak biztanle guztiak aztoratu ditu, eta izango da hainbat ika-mika balearen arrantzan, heriotza misteriotsu bat ere tarteko dela. Itsas giroan kokatzen diren istorioetan barneratzean, bereziki ongi manaiatzen du lema mundakarrak, *Hemen datzana da* narrazio labur gogoangarri hartan edo *Atoiuntzia* ipuin liburuko zenbait ipuinetan erakusten zuen bezala. Tetralogia izango omen denaren lehen ale honekin, badugu zer gozatua Edorta Jimenezen zale garenok.

Animaliekin jarraituz, aspaldiko urteetan ofizioz Pagoetako basozaina den Antxon Gomezen ipuin bildumari egin behar diogu lekua. *Abere madarikatuak* izena du Gomezen lehen liburua den honek eta sei ipuin biltzen ditu bertan. Ipuinok idaztean hiru puntu hartu omen ditu kontuan Antxon Gomezek: batetik, animalia basatien mundua; bestetik, animalia basati hauek gizakiarekin duten harremana (liburuaren ardatza dena) eta azkenik, mitologia ukitu bat ere eman dio idazleak liburuari. Saizuriak, igarabak, azkonarrak... dira protagonista liburu honetan. Bitxikeriarik ere aurki daiteke bertan: hala nola, Euskal Herrian, garai batean, Bardeetan basoratutako geopardoak egon ote zireneko hipotesia...

Gizakiak zenbait animalia zergatik madarikatu dituen, eta madarikatze horrek zer ondorio ekarri dituen ere agertu nahi izan du Antxon Gomezek bere estreinako liburuan. Madarikatuak abereak, bai. Ahaztu egin zait esatea Ondarroako portuan agertu zen dortoka iraungitzear dagoen espezie batekoa

zela, eta itsasora bueltatu zutela zauri eta guzti, harekin zer egin ez zekitelako...o

IPUIN BERDEAK, JOATEN ZARETENERAKO

Ondarroako kostaldean agertu zen dortoka gizajo hark ere, defentsarako abokatu bat behar zuen, akaso. Eguzki talde ekologistako norbait, adibidez: belarri ertzera ipuin berdeak xuxurlatuko zizkion ipuin kontalariren bat. *Ipuin berdeak*, izenburu horixe baitu Eguzki talde ekologistak bere hamargarren urteurrena ospatzeko argitaratu duen ipuin bildumak. Ez dira ipuin *berdeak*, ipuin berdeak baizik. Uste dut ulertzeko moduan esan dudala. Hona hemen bilduman parte hartu duten idazleetako zenbait: Joxean Agirre, Koldo Amestoy, Pako Aristi, Itxaro Borda, Juan Martin Elexpuru, Patxi Ezkiaga, Amaia Lasa, Maite Lazkano, Juan Luis Zabala, Patxi Zabaleta...

Bere lehen liburua argitaratzen duen idazle batek asko arriskatzen du estreinako hori liburu mardula bada, baldin eta *prime-time* ordutegian teleaio bat aurkezten ez badu, behintzat. Alegia: liburua mardula bada eta idazlea ezezaguna, jende gutxi ausartzen dela normalean sagarrari kosk egitera. Beharbada, hori gertatu zitzaion Jokin Muñoz duela urte pare bat argitaratu zuen *Hausturak* narrazio bildumarekin. Liburu hura hanka puntetan pasa zen liburudendetako pasiloetan barna. Eta pena da. Baina horrela dira gauzak. Jokin Muñoz ez da han eta hemen bere burua saltzen, hitzaldiak ematen eta gaur bai eta bihar ere bai artikuluak idazten aritzen den horietakoa. *Hausturak* ipuin bildumaren ondoren, bere lehen nobela aurkezten digu orain: *Joan zaretenean*. Liburuaren abiapuntua ezin hobea da: istorio honetako protagonista Madrilen bizi da. Ondorio bortitzak izan dituen atentatu baten ondoren, atentatugileetako batek —protagonistaren aspaldiko laguna zenak— atea jotzen dio aterpe eske. Protagonista neskak utzi berri du, eta bere bakardadea eta oroitzapenek baldintzaturik, laguna ezkutatzea erabakitzen du. Hortik aurrera, barne gogetak, erreflesioek eta oroitzapenek hartuko dute liburuan

pisua, istorioaren hariak berak baino areago (ez da alferrik liburuaren azpititulua *Sei bozeto nekearen gainean*). Aipatu abiapuntutik hasita, jeneroko nobela izan zitekeenak beste norabide bat hartzen du, honenbestez. Beharbada, abiapuntua den istorio konkretuari berari gehiago heldu ez izana bilatuko du faltan zenbait irakurlek, baina beste nobela bat litzateke hori. Belaunaldi baten kronika ere bada neurri batean liburu hau, Inazio Mujika Iraolak aurkezpenean adierazi zuenez, «30 urte ingurukoen belaunaldiaren munduarekiko ikuspuntua sumatzen da idazlanean». *Joaten zaretenean* honetara irakurle berriak inguratzea espero dezagun beraz, honen ondoren *Haus-turak* hura ere irakurtzera geratuko diren irakurleak.◦

EZ DAKIT ZER PASATZEN DEN AZKEN ALDI HONETAN...

Goiko hau izan zitekeen, adibidez, Garbiñe Ubeda prestatzen ari den euskal rock and rollaren historia petralaren izenburua. Baina ez. *Ez dakit zer pasatzen den azken aldi honetan...* Itzulpen lanak ari direla betetzen nire mesanotxea gero eta sarriagotan. Badut lagun bat irakurle porrokatua baino gehiagoko konpultsiboa, patologikoa dena. Askotan joaten gatzazkio lagunak irakur-bazka zerrenda berrien eskean. Gomendioak egiterako orduan filosofia berezia du berak, ordea: ez du sekula gomendatzen ehun eta berrogeita hamar orrialde baino gehiago duen libururik. «Nik lagunak mantendu nahi ditiat bihar ere — esan ohi du beti bere maniaren zergatiaz galdetzen zaionean—. Norbaiti bostehun orrialdeko liburu bat sutsuki gomendatu eta gero batere gustatzen ez bazaio, aspaldiko kontu zaharren bat mendekatzen ari naizela pentsa zezakek tipoak. Gomendatutako liburua laburra bada ordea, gustatu ez arren, gaitz erdi».

Ez dago gaizki pentsatua. Ezagutzen dut hainbat irakurle-kompultsibo-patologiko, erdaratatik euskarara itzulitako obrarik gomendatu izan ez duenik. Aspaldiko kontuak dira ordea horiek, eta ahoz ahoko komentarioak tarteko direla, badirudi irakurleek itzulpenekiko zuten mesfidantza hori desagertzen ari dela. Ez dakit zer pasatzen den azken aldi honetan, baina it-

zulpenenak irakurriz jaso ditut pozik handienak. Itzulpena baita Agota Kristof hungariarraren *Koaderno handia* nobela, aspaldi honetan irakurri dudan libururik hunkigarrienetakoa. Bigarren Mundu Gerra dela medio, bikiak dituen ama batek haurrak hartu eta hiritik ihes egiten du, aspaldian harremanak eten zituen amona krudelaren etxean anaia bikiak utziz. Haurrak berehala ohituko dira ordea zonalde nekazariko girora, bai eta amonari beren izaera heldu eta ankerraren berri eman-go ere. Bikiek ezkutuan idazten duten koaderno bat da nobela honen emaitza, xaloki idatzia beraz, haurren hizkera imitatuz, baina oso haur bereziak direla ahaztu gabe. Zer dira biki hauek, beren egoera eta ingurunearen biktima diren aingerutxoak, ala batere gupidarik ez duten deabru barkaezinak? Zalantza hori geratuko zaio akaso irakurleari hasi eta buka liburua irentsi ondoren. Esan dezadan bidenabar, idazleak eleberriari ematen dion bukaera, nobela bat maisuki nola burutu behar deneko lektzio ikaragarria dela, ene abururako. Eskarne Mujika Gallastegi arduratu da itzulpenaz, eta —susmoak ematen dit— oso ibilbide luzeko nobela baten aurrean egon gaitetzkeela deritzot: erraz irakurtzen delako batetik, sakona eta hunkigarria delako, bestetik. Besterik eska al diezaiokegu liburu bati? «Maite dugun norbaitek oparitua izatea», esan lezake norbaitek publiko artetik. Ados, baina dena ezin da, aixkide. Aurkezpenean lapurtuta ere konformatzen gara batzuk.◦

GENERO GOIZTIARRA, FERIRA BIDEAN

Ez dakit zer pasatzen den azken aldi honetan, baina ez da batere harritzekoa. Ez da jada berrikuntza, euskal literatura-ko argitalpenei buruz ari garenean itzulpenak ahotan hartzea, testu itzuliak itzulpenak direla ahaztuta irakurtzea, eta aipatzea halaber, mesanotxean, *Koaderno handia*-ren azpian pila-turik dauden beste bi liburu ere, irentsiak izateko zain daudenak: *Maltako belatza* da bat, eta *Hil aurreko begirada* bigarrena. Zer esan *Maltako belatza*-ri buruz? Soberan dago aipatzea Dashiell Hammett genero beltzaren maisua dela egilea (berrogei urte bete aurretik idatzi zuena ia bere obra guztia.

Erretze goiztiarra, esaten diote ziniko batzuek horri). Denok ikusi dugu maisulan honetan oinarriturik egin zen filma. Bada, orain, euskaraz dastagai daukagu Xabier Olarrak itzulirik. Bigarrenari dagokionez, agian hain ezaguna ez den —Europa aldean bederen— Ross Mac Donalden narrazioa da *Hil aurreko begirada*. Ross Mac Donalden ezizenaren atzean Kenneth Miller izeneko idazlea ezkututzen da, Chandler eta Hammett maisuen itzalean geratu den autorea, eta Javi Cillerok euskaratu berri duena.

Genero beltzarena, generoen artean euskaraz irakurle kopuru fidela duen bakarra dela esango nuke. Argitaletxeren bat edo beste sail erotikoak eta antzekoak egiten saiatu izan bada ere, ez dira molde horretako bildumak era iraunkor batean mamitu izan (eta zer esan, sarraskia, motozerrak eta odola gustuko dituzten arima makur eta gaiso horiei buruz... Euskal literatura *gore*-rik ere ez dugu-eta! —*Gore Euskadi*...—). Hau guztia ikusita, Igela argitaletxearen sail beltzak duen katalogoak txalo zaparrada bat merezi duela uste dut. Durangoko *ferira* hurbildu beharrik izan gabe badagoela beraz, *jenero* ona. Ona eta beltza.

Gainerantzean, egunkarietan jada hasi dira Durangorako dossierrak, mapak eta brujulak azaltzen. Bertarako agintzen zaizkigu, besteak beste, Joxe Mari Iturraldereen nobela berria (*Kilkerra eta Roulottea*), Martin Ugaldereen ipuin bilduma (*Erretirada*), Urtzi Urrutikoetxea bilbotarraren lehen poema bilduma, Jon Arretxe eta Hasier Etxeberriaren ipuin bilduma bana, Joseba Sarrionandiak hiztegi gisara taxuturiko *Hitzen ondoreza*...

Aparteko aipamena merezi du, azkenik, polemiko izan daitekeen Ibon Sarasolaren lan berriak. Euskara batuaren *ajeen* berri ematen du bertan Sarasolak, aurten argitaratu duen *Euskal Hiztegia*-ren haritik egin dituen aukerak arrazoitu, eta prentsan, telebistan nahiz argitaletxeetan gaizki erabiltzen diren hitzak biltzen ditu. Oraindik argitaratu ez bada ere, dagoneko, zirkulu literario biziotsuetan (zirkulu literarioak beti dira biziotsuak) eta idazleen arteko bazkarietan, zeresan frango eman du liburuak, eta eztabaida sutsuren bat edo beste ere piz-

tu du (filme hitzaren -e hizkia jateak sortzen dituen liseriketa arazoez, adibidez).

Izango dela beraz, hautsak harrotzeko aukerarik.◦

IKUSKIZUNAK

IMANOL AGIRRE

JATORRIZKO BERTSIOAK DANTZAN

Azken bolada honetan hainbat ikuskariren jatorrizko bert-sioek biztu dute nire arreta. Bistan da, sortzaileek aukeran dutela zein hizkuntzatan aurkeztu euren emaitza. Aukera ho-ri arrazoi komertzialak direla medio mugatua izan arren, hiz-kuntzen apostuak agerian uzten du norberaren gogoia.

«Herria da gorputza eta hizkuntza bihotza» Xalbadorrek pla-zaratu zuen bertsoaren ildotik ikuskizunen bihotzean miatu-ko dugu herri honen gorputza hobeto ezagutzeko.

- Euskal Herrian Ingelesez.

Alex de la Iglesia bilbotarrak ekarri zuen Donostiako Zine-maldira *Perdita Durango*. Filmaren jatorrizko bert-sioa ingele-sez dago eta honela ikusi zuten Anoetako pantaila erraldoiaren aurrean ezarritakoek. Ez dakit aurreneko aldia denentz baina honelakorik ez da sarritan gertatzen. Euskal Herriko seme ba-ten sormen lana ingelesez izatea deigarria da oso.

Alex de la Iglesiaren bihotzeko geletako bat Ipar Amerikan dagoela erraz suma daiteke, Mexiko eta Estatu Batuen arteko muga giroari dion mirespena pantailaratu baitu. Euskal Hiri-ko sortzaile honen mitologian ez da Anbotoko Damarik. Bilbotik Madrilerara eta Madriletik Arizonara burutu duen bidaia artis-tikoa nazioarteko kultur adierazpen ezagunez blai baitago.

- New Yorken Euskaraz.